

ZPRÁVY – KRONIKA

Brněnská konference Aktuální otázky současné jazykovědné rusistiky V

Dne 28. listopadu 2014 uspořádal seminář východoslovanských jazyků a literatur Ústavu slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve spolupráci s Českou asociací slavistů již pátou jednodenní konferenci na téma *Aktuální otázky současné jazykovědné rusistiky*, konanou tentokrát u příležitosti nedožitých 90. narozenin dlouholetého vedoucího někdejší katedry ruského jazyka FF MU profesora PhDr. **Jiřího Jiráčka**, DrSc. (* 2. 12. 1924 – † 22. 4. 2014). Zároveň bylo vzpomenu sedmdesátých narozenin dlouholetého vedoucího semináře východoslovanských jazyků a literatur Ústavu slavistiky FF MU doc. PhDr. **Aleše Brandnera**, CSc. (* 31. 12. 1944).

Jednání konference zahájil zástupce vedoucího Ústavu slavistiky FF MU doc. PhDr. **Jiří Gazda**, CSc. Přivítal přítomné a v úvodním slově přiblížil životopisná data obou jubilatů a současně zdůraznil jejich nemalý přínos v rozvoji české jazykovědné rusistiky. Na zahájení byl rovněž přítomen vedoucí Ústavu slavistiky FF MU a předseda České asociace slavistů prof. PhDr. **Ivo Pospíšil**, DrSc.

Ve dvou půldenních blocích pak zaznělo celkem 22 referátů účastníků z České republiky, Slovenska a Ruska, které tematicky pokrývaly široké spektrum aktuálních problémů současné i historické ruské mluvnice, slootvorby a lexikologie, tedy především těch jazykovědných oblastí, které byly či dosud jsou v centru odborných zájmů obou jubilatů. Ve většině případů šlo o příspěvky s porovnávací tematikou, v nichž byl stav v ruštině porovnáván se stavem v češtině, resp. v jiných slovanských jazycích.

Jako první vystoupil jeden z jubilatů **A. Brandner** (Brno). Ve svém referátě přiblížil přítomným významného představitele ruské jazykovědy 19. století A. Ch. Vosťokova, s jehož jménem je spojován vznik slavistiky jako vědního oboru v Rusku. Následovalo vystoupení **I. Pospíšila** (Brno), který mj. upozornil na skutečnost, že jazyk moderní ruské literatury bohatě reflektuje kontinuitu historického vývoje ruštiny, která nejen ve své mluvnické stavbě, ale i formálně strukturní a sémantické

diferencovanosti lexika neomylně prozrazuje rozhodující vliv staroslověnštiny (resp. církevní slovanštiny) na pozdější i současnou podobu spisovného jazyka. Tématem příspěvku **J. Sokolové** (Nitra) byla problematika sémantiky a pragmatiky lexikální reduplikace. **S. Koryčánková** (Brno) poukázala na to, že v poetických textech období stříbrného věku zauímají centrální místo při vědeckém zkoumání percepční obrazy, které vytvářejí základní obraz básně. V poezii různých autorů však může převládat různé pojetí. Kognitivní výzkumy v lingvistické sovětologii byly v popředí zájmu **L. Adiasovové** (Nižnij Novgorod). Podala stručný přehled domácích (tj. ruských) a zahraničních sovětologických a postsovětologických kognitivních bádání. Problematikou vyjadřování kategorie neurčitosti v ruštině a ve slovenštině se zabýval **J. Gallo** (Nitra). Popsal hlavní způsoby vyjadřování této kategorie, přičemž poukázal na skutečnost, že kategorie slovesného rodu je považována za nejkomplikovanější. Otázce vymezení aktiva a pasiva v ruštině a češtině se věnoval **J. Kesner** (Hradec Králové). Podal přehled různých přístupů při řešení této problematiky. Příspěvek **Z. Nedomové** (Ostrava) byl zaměřen na vysvětlení původu vzniku přejatých nesklonných substantiv v současné ruštině, která vznikla apelativizací antroponym a toponym v rámci historické (etymologické) metonymie. Na bohatém dokladovém materiálu autorka dokumentovala směřování k analytismu jako jednu z progresivních tendencí ve vývojové dynamice současné ruštiny. Podobnou tematikou se ve svém vystoupení zabýval také **L. Plesník** (Ostrava), který popsal výskyt a fungování analytických (nesklonných) adjektiv v ruštině v průběhu posledního století.

Odpolední zasedání otevřel blok čtyř příspěvků z oblasti derivatologie. **B. Rudincová** (Ostrava) se zaměřila na oblast lexikálního přejímání. Uvedla příčiny přejímání cizích slov do současné ruštiny, věnovala pozornost způsobům tvoření nových pojmenování od cizojazyčných základů a naznačila některé aktuální tendence v této oblasti. **I. Kalita** (Ústí nad Labem) seznámila přítomné se způsoby tvoření slengových výrazů v současné ruštině. Konkrétně se zaměřila na stylistickou transformaci původně neutrálního obecně slovanského (původně indoevropského) pojmenování *špam*, které se na konci 20. století dostalo v ruském jazykovém prostředí do oblasti slengového užívání. Inovativní jazykové tendence v tvoření pojmenování barev v oblasti průmyslu byly předmětem materiálově bohaté a poutavě pojeté studie **J. Svobodové** (Plzeň). Nové názvy barev autorka rozebrala z hlediska motivace a struktury a zmínila se o využití sledovaných lexémů v současné reklamě a marketingu. **M. Vágnerová** (České Budějovice) rozebírala sémantiku ruských adjektiv s předponou *без-/без-*. Podle sémantické povahy motivujících pojmenování vyčlenila pět podtypů těchto jednotek a všimla si jejich překladu do češtiny a do němčiny.

Na oblast jazykové diachronie a etymologie bylo zaměřeno pět vystoupení. **I. Janyšková** (Brno) se ve svém příspěvku věnovala etymologické analýze několika českých slov, která mají formálně strukturní paralely ve spisovné ruštině a ruských dialektech a představují rusko-česká etymologická homonyma. **S. Rylov** (Nižnij

Novgorod) se zabýval otázkou modalitý věty ve staré ruštině. Svůj výklad ilustroval na jazykovém materiálu získaném ze staroruských památek. **A. Kalistratova** (Nižnij Novgorod) si všimla fungování sloves *быти* a *имѣти* v konstrukcích s posesivním významem v úředních památkách staroruského písemnictví období 12.–14. století. Své poznatky doložila na jazykovém materiálu sledovaného období. O původu tzv. kategorie stavu v ruštině pohovořila **O. Ushakova** (Brno). Ve svém výkladu se opírala o bohatý materiál získaný z letopisů a z životopisů svatých z 12.–14. století. Ilustrativní materiál doplnila také z textů současné ruské literatury a ze současného ruského slengu. **S. Adámková** (Brno) obrátila svou pozornost na způsoby grafického přenosu cizojazyčných propriet v ruských žurnalistických textech 19.–21. století a pokusila se vymezit mimojazykové faktory ovlivňující jejich používání v původní grafické podobě (latince), nebo naopak v přepisu do azbuky.

Na otázku překladu tzv. bezekvivalentního lexika byl zaměřen referát **D. Tellin-gera** (Košice). Autor zmínil konkrétní způsoby překonávání problému „nepřeložitelnosti“ těchto výrazů. Na oblast genderové lingvistiky bylo zacíleno vystoupení **K. Kedron** (Brno), která podala lexikálně-gramatickou a sémantickou charakteristiku genderové frazeologie. Výklad ilustrovala příklady z ruštiny, běloruštiny, polštiny a češtiny. Český lexém *šikana* a jeho ekvivalenty v ruštině rozebírala z hlediska kognitivní lingvistiky **N. Naumova** (Brno). Všimla si zvláštností jeho užívání v různých oblastech života a lidské činnosti. Příspěvek **O. Berger** (Brno) byl věnován otázce definování termínu v české lingvistické tradici a srovnání přístupu ruských a českých lingvistů k této problematice. Pozornost byla také věnována tomu, jaké místo v jazyce zaujímá odborné názvosloví.

Po odeznění všech referátů následovala na konci dopoledního i odpoledního bloku diskuse k předneseným příspěvkům. V závěru jednání bylo společně konstatováno, že přednesené příspěvky ukázaly šíři, pestrost a aktuálnost naznačených problémových okruhů. Jednotlivá vystoupení účastníků a připomínky v diskusi přinesly zajímavé postřehy a byly důstojnou připomínkou životních výročí obou jmenovaných jubilatů. Přednesené příspěvky budou otištěny v samostatné publikaci *Příspěvky k aktuálním otázkám jazykovědné rusistiky (4)*, která edičně naváže na předchozí tři publikace této řady, věnované životním výročím významných představitelů brněnské jazykovědné rusistiky.

Jiří Gazda